

ANETA CZARNA

OBECNOŚĆ *ORCHIS MORIO* L. NA TERENIE WIELKOPOLSKI

Z Katedry Botaniki
Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu

ABSTRACT. The paper describes a new locality of *Orchis morio* in the central part of Wielkopolska, found in the spring of 2001. The most interesting accompanying species include *Dianthus superbis* and *Carex tomentosa*.

Key words: *Orchis morio*, distribution, Wielkopolska

Storczyk samiczy *Orchis morio* L. to rzadki w Polsce gatunek storczyka, który został uwzględniony w „Polskiej czerwonej księdze roślin” i uznany za gatunek zagrożony – EN (Bernacki 2001). Wcześniej, w skali Polski, był traktowany jako gatunek narażony na wymarcie – V (Zarzycki i Szelaąg 1992), natomiast na obszarze Wielkopolski uznany za gatunek wymarły – Ex (Żukowski i Jackowiak 1995).

Orchis morio należy do gatunków łącznikowych śródziemnomorsko-środkowoeuropejskich. W Polsce zanotowano około 300 stanowisk, z czego większość była zlokalizowana na pobrzeżach bałtyckich i w pasie pojezierzy. Współcześnie potwierdzono niespełna 60 stanowisk, położonych głównie w Pieninach, Beskidach Wschodnich i Dołach Jasielsko-Sanockich (Bernacki 2001).

W sezonie wegetacyjnym 2001 na terenie Pojezierza Wielkopolskiego odszukano nowe, nieznanie wcześniej stanowisko (A. Czarna), które uwzględniono w „Polskiej czerwonej księdze roślin” (Bernacki 2001). Stanowisko to znajduje się na gruntach użytkowych wsi Pierzchno, w gminie i powiecie Środa Wielkopolska (województwo wielkopolskie), w kwadracie ATPOL – CD 20.

Nowe stanowisko *Orchis morio* jest usytuowane w dość obszernym kompleksie łąkowym, który ciągnie się przy nasypie kolejowym, i jest oddalone około 2 km na zachód od stacji PKP Pierzchno. Stanowisko występuje w bardziej suchej i wyniesionej partii łąk. Cała populacja storczyka składa się z jednego skupienia, zajmującego powierzchnię 8 m², gdzie rośnie trzydzieści okazów; w momencie odszukania (29 maja 2001) większość z nich już przekwitła. Dla porównania, rosnące w pobliżu okazy *Dactylorhiza majalis* osiągnęły wtedy optimum kwitnienia.

Tabela 1

Spis florystyczny dla stanowiska *Orchis morio* z Pierzchna
List of floristical records for the of *Orchis morio* locality from Pierzchno

Data wykonania zdjęcia florystycznego Date	29.05.01	23.07.01
Powierzchnia spisu florystycznego (m) Area (m)	4 × 4	4 × 4
Pokrycie warstwy zielnej (%) Cover of herb layer (%)	90	95
<i>Anthoxanthum odortum</i> L.	1.1	.
<i>Armeria maritima</i> (Mill.) Willd.	.	1.1
<i>Arrhenatherum elatius</i> (L.) P. Beauv. ex J. Presl & C. Presl	1.1	.
<i>Avenula pubescens</i> (Huds.) Dumort.	3.1	.
<i>Betonica officinalis</i> L.	.	2.2
<i>Briza media</i> L.	1.1	.
<i>Campanula glomerata</i> L.	+	1.2
<i>Campanula rotundifolia</i> L.	.	r
<i>Carex tomentosa</i> L.	.	r
<i>Centaurea jacea</i> L.	.	+
<i>Cerastium arvense</i> L.	+	.
<i>Cerastium holosteoides</i> Fr. em. Hyl.	2.2	.
<i>Dianthus deltoides</i> L.	.	r
<i>Dianthus superbus</i> L.	.	r
<i>Filipendula vulgaris</i> Moench	.	r
<i>Galium boreale</i> L.	1.1	2.1
<i>Heracleum sibiricum</i> L.	.	1.1
<i>Holcus lanatus</i> L.	3.1	.
<i>Juncus effusus</i> L.	1.1	.
<i>Lathyrus pratensis</i> L.	1.+	.
<i>Leontodon autumnalis</i> L.	.	r
<i>Leontodon hispidus</i> L.	1.1	1.1
<i>Luzula campestris</i> (L.) DC.	+	.
<i>Lychnis flos-cuculi</i> L.	1.1	.
<i>Molinia coarulea</i> (L.) Moench	.	1.1
<i>Orchis morio</i> L.	1.1	.
<i>Pimpinella saxifraga</i> L.	.	3.1
<i>Plantago lanceolata</i> L.	3.2	5.2
<i>Plantago media</i> L.	1.1	1.1
<i>Polygonum bistorta</i> L.	2.1	.
<i>Primula veris</i> L.	2.2	.
<i>Prunella vulgaris</i> L.	.	1.2
<i>Ranunculus acris</i> L.	3.2	1.2
<i>Rumex acetosa</i> L.	2.1	.
<i>Rumex thyrsiflorus</i> Fingerh.	.	r
<i>Sanguisorba officinalis</i> L.	1.2	+
<i>Saxifraga granulata</i> L.	r	.
<i>Serratula tinctoria</i> L.	+	+
<i>Succisa pratensis</i> Moench	.	1.1
<i>Taraxacum officinale</i> F. H. Wigg.	2.1	.
<i>Trifolium montanum</i> L.	.	2.2
<i>Trifolium pratense</i> L.	.	2.2
<i>Veronica chamaedrys</i> L.	+	.

Zbiorowisko łąkowe z *Orchis morio* na terenie wsi Pierzchno jest wykształcone jako typowy zespół *Anthyllidi-Trifolietum montani*. W celu pełniejszej charakterystyki płatu wykonano dwa zdjęcia fitosocjologiczne (tab. 1). Bezpośrednim zagrożeniem tego stanowiska może być przeoranie łąki, podsiewanie traw, nawożenie i intensywny wypas.

Odszukanie nowego stanowiska *Orchis morio* na terenie wsi Pierzchno przyczyniło się do zmniejszenia liczby gatunków uznanych za wymarłe w Wielkopolsce (**Żukowski i Jackowiak** 1995) – do 44 taksonów. Stanowisko to wymaga pieczołowitej ochrony i obserwacji, gdyż jest to jedyne istniejące współcześnie stanowisko na terenie Wielkopolski, a także jedyne w środkowej części Polski. Ze względu na konieczność zachowania dotychczasowych form gospodarowania, najodpowiedniejszą formą ochrony omawianego stanowiska *Orchis morio* będzie użytek ekologiczny.

Literatura

- Bernacki L.** (2001): *Orchis morio* L. W: Polska czerwona księga roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe. Red. R. Kaźmierczakowa, K. Zarzycki. Instytut Botaniki im. W. Szafera, Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków: 556-558.
- Zarzycki K., Szeląg Z.** (1992): Czerwona lista roślin naczyniowych zagrożonych w Polsce. W: Lista roślin zagrożonych w Polsce. Red. K. Zarzycki, W. Wojewoda, Z. Heinrich. PAN, Kraków: 87-98.
- Żukowski W., Jackowiak B.** (1995): Lista roślin naczyniowych ginących i zagrożonych na Pomorzu Zachodnim i w Wielkopolsce. W: Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Zachodniego i Wielkopolski. Red. W. Żukowski, B. Jackowiak. Pr. Zakł. Takson. Rośl. UAM 3: 9-99.

FIRST LOCALITY OF *ORCHIS MORIO* IN WIELKOPOLSKA

S u m m a r y

A population of *Orchis morio* was discovered on meadows extending along a railway embankment, about 2 km west of the railway station Pierzchno. The orchids were found in a drier and more elevated part of the meadows. The population, composed of 30 individuals, forms one conspicuous aggregation, covering about 8 m². The plant community is a typical association *Anthyllidi-Trifolietum montani*.

So far, this species has been considered extinct in Wielkopolska (**Żukowski i Jackowiak** 1995). This is the only population of *Orchis morio* found in central Poland. It can be destroyed as a result of ploughing of the meadow, undersowing with grasses or intensive grazing. Thus it requires special protection as a so-called ecological ground, and hay-making should be continued there to prevent natural succession.